

El llop: mite i llegenda

A mig camí entre la por i la seducció, l'home, des de la nit dels temps, ha maleït i venerat el llop, dotant-lo algunes vegades de poders malèfics i convertint-lo, altres, en acèrrim defensor de la humanitat.

Estimat i odiat, el llop és l'animal mitològic per excel·lència, una figura ambigua, passional i apassionant.

Una de les primeres manifestacions conegudes del llop es troba pintada a les parets de la cova de Font-de-Gaume, a les Eyzies, a la Dordonya (França).

No sabem quines relacions tenien els homes de fa uns 15.000 anys amb el llop i, segurament, mai no podrem saber-ho amb seguretat, però el que sí podem fer són suposicions i pensar que, sens dubte, aquest animal degué ser una més de les salvatgines contra les quals els nostres avantpassats van haver de lluitar per garantir la seva pròpia supervivència com a espècie.

Per què aquesta estranya fascinació de l'home pel llop que l'ha portat a dotar aquest animal d'un paper tan important en les diverses mitologies, tant orientals com occidentals?

Quin misteri porta l'home a conferir-li, a vegades en una mateixa civilització, un paper benèfic digne del culte més devot, o bé a considerar-lo un ésser repulsiu, odiós i malèfic?

Un tomb per diferents mitologies potser ens permetrà contestar aquestes preguntes.

Comencem per la mitologia hindú. En el Rígvēda, el primer dels quatre llibres sagrats de l'hinduisme, l'adorador suplica a la Nit que foragiti el llop. Demana al déu Pushan, el Sol, d'alliberar el camí dels homes rectes i pietosos del llop malèfic, lladre i hipòcri-

ta. I, en un altre himne, els Aqvíns alliberen, de matinada, la guatlila que era presonera del llop Vrika, en un clar simbolisme amb l'alliberament de l'aurora presa a la caverna de la foscor nocturna.

El llop és, doncs, en aquest relat, la representació del mal, de les tenebres espantoses oposades a la claredat lluminosa del dia.

Però en el Mahabharata, la gran epopeia hindú, un dels herois s'anomena Vridokara, "*ventre de llop*", nom que té un significat d'honor, valentia i victòria.

Entre els hindús, el llop era un animal sagrat i s'anava molt en compte de no matar-lo ni enutjar-lo.

Entre els pobles escandinaus aquesta dualitat també hi és present. Odin, el déu suprem, és representat, algunes vegades, amb un cap de llop i, sempre, acompanyat de dos llops, Gere i Freke, a qui alimenta amb les menges rituals ofertes als herois morts en el camp de batalla.

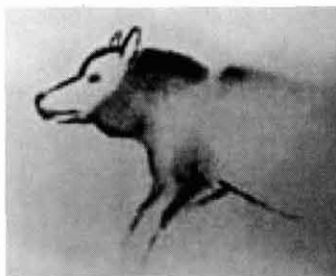
És també un llop, Fenris, qui provocarà la fi del món, el "*Crepuscle dels Déus*", episodi que va servir d'inspiració a Wagner per a la seva famosa Tetralogia.

Però si el llop pot ser causa de la destrucció del món també pot ser fundador de ciutats. De tots és conegut que Roma deu el seu naixement a l'instint maternal d'una lloba.

Tot començà amb la destrucció de Troia i la fugida de l'heroi troià Enees que, després d'una llarga odissea, desembarcà a Itàlia i es casà amb Lavínia, la filla del rei local. Després d'algunes generacions, un descendent d'Enees, Numitor, regnà a la ciutat d'Alba Longa, però fou destronat per un germà ambiciós, Amulí. Rea Sílvia, filla del rei destronat, es féu vestal, fet que l'obligava a obser-

Escultura de bronze anomenada la Lloba capitolina, s. VI o V aC. Museus Capitolins, Roma. Els bessons alletats, Ròmul i Rem van ser afegits entre 1471 i 1509.

Llop de la cova de Font-de-Gaume (França).

Representació del déu Odin amb els seus dos llops, Gere i Freke.

var la virginitat. No obstant això, Rea Sílvia donà a llum dos fills bessons, el pare dels quals era Mart. El rei ordenà llançar-los al Tíber just acabats de néixer, però el corrent del riu els deixà a la vorera, al peu d'una figuera, i aquí una lloba els alletà i crià. Faust, un pastor, els recollí i els donà el nom de Ròmul i Rem. En fer-se grans els bessons van conèixer el secret del seu naixement, destronaren el rei usurpador i retornaren el tron a l'avi, el qual els permeté de fundar una ciutat: Roma. La lloba serà el símbol de la nova ciutat i ornamentarà monedes i monuments.

Per celebrar el prodigi del naixement de Roma i per cohesionar la ciutat tenien lloc, cada any, quinze dies després de les calendes de març (15 de febrer), les Lupercals, unes festes en honor a Lupercus, déu dels ramats, i a la lloba nodridora. En una cova del Palatí, el Lupercal, els sacerdots sacrificaven un boc, una cabra i un gos. Les cerimònies tenien com a finalitat augmentar la prosperitat a la ciutat, ja que els animals protagonistes, el llop i el boc, eren ambdós símbols de fecunditat (*lupercus* significa literalment el llop-boc: *lupus-ircus*).

Però molt abans de la fundació de Roma, el llop ja tenia un paper important en moltes religions.

Entre els Sabins, primitiu poble de la Itàlia central, es practicava un culte al llop a la muntanya Soracte. Tenia cura d'aquest culte una confraria els membres de la qual havien adquirit, gràcies a un entrenament especial, una insensibilitat a les cremades. Seguint un oracle i per tal d'evitar la desaparició de la seva nació, havien hagut d'imitar els llops que, fins i tot, travessant el foc que els pastors disposaven davant el

ramat, eren capaços d'endur-se la presa. Eren els homes-llop o "hirpi" nom que els sabins donaven al llop.

A més de fundador de ciutats, el llop és també pare de dinasties: Genghis Khan, el famós conqueridor mogol (1162-1227), es vanagloriava de tenir per avantpassat un llop mític, per nom Bôrt-a-Txino (transcripció francesa). Aquest mite genealògic està molt estès entre les cultures turques i tàrtars. Així entre els Tu-Kiu, per exemple, el rei feia cada any un sacrifici dins la cova on una lloba havia infantat els avantpassats de la tribu.

A l'Antic Egipte, els llops tenien la seva ciutat, Licopolis, avui Asiut, on eren objecte d'adoració i de cultes particulars. El déu-llop Oupaout (transliteració francesa de *wpwawt*) era el guardià de la necròpolis, el déu dels morts: "Aquell que obre els camins". Era, també, el conductor de la barca de Ra en el seu perillós viatge nocturn pel món inferior. Segons Diodor, aquest culte al déu-llopes va originar quan, a la regió d'Elefantina, a l'Alt Egipte, una lloba havia fet fugir els invasors etíops.

A Grècia també trobem diferents llocs on el llop era venerat com a protector dels homes. Entre aquests, a Argos, on havia vençut el terrible brau que atemoriria la contrada i a Delfos, on Pausànides explica que un llop va esquarterar un lladre que havia robat el santuari d'Apol·lo. Els crits del llop varen alertar la població i permeteren la recuperació del tresor desaparegut. En agraïment, els habitants de Delfos erigiren una imatge de bronze d'un llop i la situaren vora l'altar principal del santuari.

Segons Estrabó els primitius habitants de la Dàcia, actual Romania, s'anomenaven a si mateixos "daoï", és a dir, "aquells que semblen llops". Els escites, poble del nord del Caspi, usaven el mateix nom. Segons el gran estudiós de les religions Mircea Eliade: "el fet que un poble adopti el nom d'un animal sempre té un caràcter religiós" i afegeix: "En la perspectiva mitològica de la història, es podria afirmar que aquest poble va ser engendrat sota el signe del Llop, o sigui, predestinat a les guerres, les in-

Representació del déu-llop Oupaout (Egipte).

Bestiari medieval amb la representació d'un llop devorant un home.

Capitell amb la representació de dos llops que colpegen un home. San Pedro de Tejada (Burgos).

Segell amb la representació de sant Francesc i el llop de Gubbio (segle XIV).

vasions i les emigracions". I, efectivament, sembla que va ser així ja que la Dàcia va ser conquerida a sang i fetge per l'emperador Trajà i ocupada per colons romans, avantpassats dels actuals romanesos.

Però a la mateixa Grècia i en contraposició a la visió del llop protector i benèfic també trobem el llop voraç i cruel, signe de la maldat. Segons la mitologia, Zeus va castigar Licaon, tirà d'Arcàdia, que l'havia volgut enganyar, convertint-lo en un llop. Per aquest fet es considera Licaon el primer home-llop i del seu nom deriva la paraula licantropia, que fa referència a la facultat d'un humà de convertir-se en animal.

També en els textos cristians trobem la figura del llop i, generalment sempre, associat al mal. El Nou Testament distingeix els xais i les ovelles que segueixen el Bon Pastor i els llops, encarnació del Mal. Jesús, en el Sermó de la Muntanya, diu als apòstols: "Guarden-vos dels falsos profetes, que vénen a vosaltres disfressats d'ovella, però per dintre són llops rapaços" (Mateu 7, 15). I, abans d'enviarlos a predicar, els instrueix dient-los: "Mireu, jo us envio com ovelles enmig de llops: sigueu astuts com les serps i innocents com els coloms" (Mateu, 10, 16).

En la mitologia jueva el llop és un animal impur com la llebre, el ratpenat, el lleó o la mosca. Està prohibit de menjar-ne o d'oferir-lo en sacrifici a Déu. L'Antic Testament també s'hi refereix: "Dins la ciutat, els seus prohoms són llops que destrossen la presa, disposats a vessar sang i a fer morir gent si així obtenen beneficis." (Ezequiel 22, 27). Per contra, quan el profeta anuncia la restauració de la pau universal, en la seva visió de l'adveniment del Regne diu: "El llop conviurà amb l'anyell, la pantera jaurà amb el cabrit; menjaran el vedell i el lleó, i un nen petit els guiarà" (Isaïes 11, 6). La reconciliació del llop i de l'anyell serà el retorn a l'Edat Daurada, l'esperança en un món millor i en pau.

A l'Edat Mitjana, el llop serà la figuració del mal. En una Europa atemorida i indefensa davant les forces de la natura, el llop encarnarà el diable i serà un símbol tanatològic. Els escultors medievals utilitzen la figura del llop

devorant un anyell o un home per representar el pecat que devora les ànimes i, també, per simbolitzar el poder malèfic de la mort. Exemples d'aquestes allegories els trobem esculpits a la catedral vella de Salamanca o a San Pedro de Tejada (Burgos) així com també a diversos bestiaris medievals que serviran de model per a aquelles escultures. També trobem en algunes portalades la figura del cap d'un llop per representar l'entrada a l'infern.

Un exemple proper de l'assimilació que a l'Edat Mitjana es feia entre el llop, en el nostre cas la lloba, i el mal, el trobem a la taula de sant Jaume de Frontanyà, ara conservada al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. En aquesta taula protogòtica, datada en el segle XIV, s'hi representen diverses escenes relacionades amb l'apòstol sant Jaume i, concretament, les dues primeres estan relacionades amb el tema que tractem. En la primera, s'hi pot veure com quatre deixebles de sant Jaume, en el port de Joppe, carreguen una arqueta amb les relíquies de l'apòstol en una barca que, posteriorment serà deixada a la deriva. El lloc on la barca parés seria l'escollit per Déu per guardar-hi aquell tresor.

La llegenda diu que la barca anà a parar a Galícia, on regnava una reina anomenada Lupa, o sigui, Lloba, nom que se li havia donat per la seva extrema ferocitat. Els deixebles de l'apòstol, que havien seguit la barca, avisaren la reina del gran honor que el Cel li havia fet i l'amenaçaren amb un càstig diví si no rebia les relíquies amb devoció. La reina no tenia cap intenció de fer-ho però tranquil·litza els deixebles i els digué que, per traslladar les relíquies, podien disposar del seu carro al qual podien enganxar dos bous que podien escollir d'entre els del ramat reial que pasturava a la muntanya. En arribar els deixebles a l'indret, en comptes de bous trobaren toros salvatges que, immediatament, varen amansir-se, es van deixar enganxar al carro i així els deixebles pogueren seguir el seu camí amb les relíquies. La reina Lloba, en veure aquest prodigi, es va convertir al cristianisme i va cedir el seu palau per tal que serveixi de

temple, el qual fou el primer que s'erigí a Galícia en honor a sant Jaume apòstol.

En la segona escena es representen dos deixebles de sant Jaume amb els dos toros enganxats al carro que porta l'arqueta amb les relíquies. Es dirigeixen cap el palau de la reina que es pot veure al fons, amb la porta oberta i unes finestres amb campanes que branden.

L'hagiografia cristiana ens mostra nombrosos exemples d'hommes i dones sants que, en amansir el llop, contraresten el seu poder malèfic: Santa Austraberta de Pavilly, Sant Andreu Corsini, Sant Hervé de Bretanya, Sant Popó de Stavelot i molts altres. Però entre tots ells el més conegut és, sens dubte, sant Francesc d'Assís que va amansir el llop que atemorïa la ciutat de Gubbio i va convertir-lo en el "germà llop". D'aquesta feta sant Francesc es converteix en el sant amansidor per excel·lència, en l'ideal d'enteniment entre l'home i les altres criatures de la creació i, en aquest sentit, esdevé patró dels animals.

Continuant amb l'hagiografia cristiana no podem deixar passar per alt la figura de Sant Llop. En primer lloc cal dir que aquest nom era bastant corrent a l'Edat Mitjana com ho testimonia el fet que, a França, hi ha diversos sants amb aquest nom, els més importants Sant Llop de Sens i Sant Llop de Troies, les vides dels quals van ser recollides per Jacopo de Voragine, dominic italià del segle XIII, en la seva obra, la Llegendada Daurada. El culte a Sant Llop es va popularitzar a partir del segle XI, i es considera el protector dels pastors i dels ramats.

A Catalunya el culte a Sant Llop es va fer bastant popular com ho demostra el fet que trobem, al llarg de la nostra geografia, diver-

Taula de Sant Jaume de Frontanyà. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona.

Restes de l'església de Sant Sadurn del castell de Montmajor. En el seu interior hi havia una capella dedicada a Sant Llop.

sos exemples d'aquesta advocació. Per citar-ne només alguns: L'església de Sant Llop a Riells i Viabrea (La Selva); les ermites de Sant Llop de Dosrius i de Tordera (Maresme); l'església de Sant Llop de Sant Andreu de la Barca (Baix Llobregat) i, també, la capella de Sant Llop de l'església de Sant Sadurn del castell de Montmajor, a la nostra comarca, el Berguedà. Aquesta església, ara completament enrunada, va mantenir el seu culte fins a principis del segle XX quan, al pla, es bastí la nova parroquial també dedicada a sant Sadurn. En el llibre d'òbits de Montmajor figura que el 22 de desembre de l'any 1696 un membre de la família Barri va ser enterrat a la capella de Sant Llop.

Sant Llop a més de ser invocat per a la protecció contra aquest animal, també serà advocat contra el còlera, el mal de coll i l'esquinància. Els goigs així ho diuen:

*Puix la real descendència
us obliga a ésser piadós,
gardeu-me, sant Llop gloriós
de mal de coll i d'esquinància.*

Però el Berguedà, a més de la capella ara esmentada, conserva més traces de l'existència pretèrita dels llops a les nostres contrades.

Un primer grup el constitueix la toponímia amb noms com: Portell del Llop (Berga), Barranc de les Llobateres (Saldes); Serrat Llobater, Barranc Llobater i Serrat de la Llobeta (Santa Maria de Merlès); Collet Llobató (Borredà); Cova dels Llops (L'Espunyola), Solella del Llop (Gisclareny), Matallops (Bagà), Cau del Llop (Viver i Serrateix) i La Llobera (Guardiola de Berguedà).

Com ja hem vist, el llop és un animal llegendari i, al Berguedà, també tenim la nostra llegenda amb aquest protagonista. És tracta del pare Llop i diu així: "Feia molt de fred aquell hivern. Quan en Joan de la Penella sortia de donar menjar al bestiar de l'estable va trobar-se davant per davant del pare Llop. El pare Llop era un home amb qui ningú no volia tractes. Vivia a la cova dels Orriols, prop de Castellar de n'Hug, i es deia que tots els ramats de llops d'aquelles muntanyes l'obeïen com si fos el seu amo. —Fa molt de fred, Joan. No m'hi puc pas estar a la cova dels Orriols. Deixa'm passar aquesta nit a casa teua— va demanar el pare Llop. En Joan no en va voler saber res i el va fer fora de males maneres. Des d'aquella mateixa nit, els llops, van començar a atacar els seus ramats i, gairebé cada matí, en Joan es troba-

va amb alguna ovella morta o estimbada. Al mercat de la Pobla no es parlava d'altra cosa. —Si no fem una batuda per aturar els llops, aviat no hi haurà cap ramat segur— deien els pagesos. Així doncs, van reunir els millors caçadors de la contrada i van sortit a empaitar els llops. Però moltes vegades passa que dir les coses no és el mateix que fer-les: els ramats de llops es passejaven pel davant dels caçadors sense que aquests en poguessin batre ni un de sol. Tan bon punt prenién l'arma, els llops es feien fonedissos i apareixien un tros més enllà, fora del seu abast. I les poques vegades que disparaven, erraven el tret. —Això ha de ser cosa del pare Llop— deien. En Joan va acabar convençut que d'aquella manera no aconseguirien res. Va desar l'escopeta i va prendre una determinació: —Hauré de fer les paus amb el pare Llop. Si em faig amic seu, potser a la fi estarem tranquils. Des d'aquell dia, cada vegada que el pare Llop passava prop de la Penella, era convidat a entrar i se'l tractava d'allò més bé. Quan feia massa fred o hi havia neu o tempesta, el pare Llop sabia que a casa d'en Joan seria ben rebut. I com que ningú no és tan dolent de tornar mal per bé, ben aviat els llops van deixar d'escometre els ramats d'en Joan.

Ja per acabar, malgrat el temps que fa des de la desaparició dels llops al Berguedà, encara hi ha qui recorda o ha sentit històries d'aquest animal. Així, Albert Manent, en el seu llibre sobre el llop a Catalunya¹, recull diverses notícies sobre llops a la nostra comarca. Ens diu que a La Nou de Berguedà, al Camp de l'Oració, una creu recorda un músic que, quan anava a tocar a la festa de sant Martí, va ser mort, suposadament, per llops. Una versió diferent del mateix fet la recull Rossend Mangot en el seu llibre sobre La Nou i Malanyeu² ja que en aquest cas el mort no era un músic sinó un soldat que duia un comunicat de guerra. També ens explica Manent que a Serrateix, segons informació de mossèn Climent Forner, els llops devoraren l'hereu o el mosso de la masia de sant Just, al pla de la Fossa, tot i que amb un punyal matà algunes feres, cosa que també va fer, en el mateix lloc, un jove que tornava de festejar i fou atacat pels llops. I, encara que, per espantar aquests ani-

El pare Llop.
(Sis llegendes
del Berguedà).
Il·lustració
de Nèlida Fornell.

mals, a Bagà, arrossegaven cadenes. Manent va recollir a Carmo-
na (Viver i Serrateix) una histò-
ria que qualifica de curiosa, per-
què recorda les narracions de
llops domesticats pròpies de la
literatura de Jack London (Ullal
Blanc, Crida del bosc) i perquè
no ha trobat enlloc més. Explica
com un llop ensinistrat per fer de

gos d'atura, una nit matà el llop
que atacava el seu ramat d'ove-
lles. En acabat el colgà amb els
cossos sense vida de les ovelles
mortes per aquest llop fer. Quan
el pastor se'n adonà el creu cul-
pable de la matança i mata el llop
ensenyat pensant-se que li ha
ressorgit l'instint salvatge. En
descolgar el pilot d'ovelles des-

cobreix el cos inert de l'autèntic
llop assassí.

La darrera notícia l'hem reco-
llit de boca del Dr. Antoni
Gendrau de Berga que ens conta
que la padrina de Pardinella, una
masia de l'Alt Berguedà (Guardi-
ola de Berguedà), i que ara tindria
uns 150 anys, explicava que un
gos de la casa, quan sentia la pre-
sència del llop, demanava amb
forts lladrucs que li posessin el
collar per protegir-lo, els anome-
nats collars de llop o collars
llopers. Quan el portava posat el
gos sortia a empaitar els llops i, a
vegades, tardava dies a tornar a
casa.

Segons Albert Manent, el 1914,
a Gisclareny es matà el darrer llop
del Berguedà.

Notes

- (1) Albert MANENT (2004): *El llop a Catalunya*. Pagès Editors. Lleida
- (2) Rossend MANGOT (2001): *Arrels i trets del Berguedà: La Nou i Malanyeu*. Centre d'Estudis d'Avià. Avià (Berguedà).

M. Dolors Santandreu i Soler

PSG. INDÚSTRIA, 40

T. 93 821 45 23

FAX 93 822 08 00

08600 BERGA

CLAU21PS@TELELINE.ES

IMMOBILIÀRIA

Tot tipus de gestions immobiliàries: Compra, Venda, Lloguer

L'immoble que necessiti a la seva mida:

Pis, Duplex, Casa, Finca, Xalet, Parcel·la, Local, Parquing.

Si disposa d'un immoble per vendre o llogar:

Li tramitem la seva venda o el seu lloguer de la millor manera segons siguin els seus interessos i preferències. Li valorem i realitzem un reportatge amb fotografies digitals per anunciar-lo a Internet, si vostè ho vol. Truqui'ns i li explicarem el nostre mètode de treball.